

For de fleste var krigen over 8. mai 1945.
For andre var det nå landssvikoppgjøret begynte.
92 805 navn sto på listene. Av disse
havnet 28 750 i fengsel.

DØDE FOR

Av JOHN MIDTBØ

Da Quislings kirke- og undervisningsminister Ragnar Sigvald Skancke ble skutt på Akershus festning 28. august 1948, var han den siste av 26 dødsdømte nordmenn som ble avrettet på norske rettersteder etter krigen.

Henrettelsen av Ragnar Skancke var den mest omstridte under hele rettsoppjøret. Så omstridt, over tre år etter krigens slutt, at det var vanskelig å få de utkommanderte politifolkene til å skyte.

Ragnar Skancke hadde aldri hatt ansvar for mishandling eller dødsdommer. Skancke var opprinnelig professor i elektroteknikk og pionér innen radarforskningen. Han sto ansvarlig for NS' nyordning av kirke, skole og universitet – men sto ikke bak, og var ikke enig i, deportasjonen av et stort antall lærere til Finnmark.

Dødsdommen i 1946, stadfestet av Høyesterett i mars 1947, var derfor påfallende hard.

Skancke forsøkte å få saken gjenopptatt. Det ble fremlagt mange nye bevis, og det ble tatt opp nye vitneforklaringer.

Fullbyrdelsen av dødsdommen ble derfor utsatt. Slik stemningen var i Norge etter krigen, skulle det mot til å kritisere landssvikoppjøret. Men etter hvert vokste reaksjonene på dødsdommene.

Opprop mot dødsstraff ble mer og mer vanlig, men samtidig ble det også undertegnet opprop mot benådningene som nå kom, blant annet fra Sigrid Undset og Arnulf Øverland. I januar 1948 ble en kjent

landssvikker benådet av regjeringen med den begrunnelse at «det råder en endret oppfatning av nødvendigheten av dødsstraff innen vårt folk».

Etter at Skancke hadde sittet over tre år i ventecelle, var straffene mildnet betraktelig, og det kom sterke protester, blant annet fra hundrevis av lærere og prester, mot å fullbyrde en dødsdom så sent. Men alle søknader om benådning ble avslått.

I avskjedsbrevet til sin kone, kvelden for henrettelsen for nøyaktig 50 år siden, skriver Skancke:

«Oslo, 27. august 1948

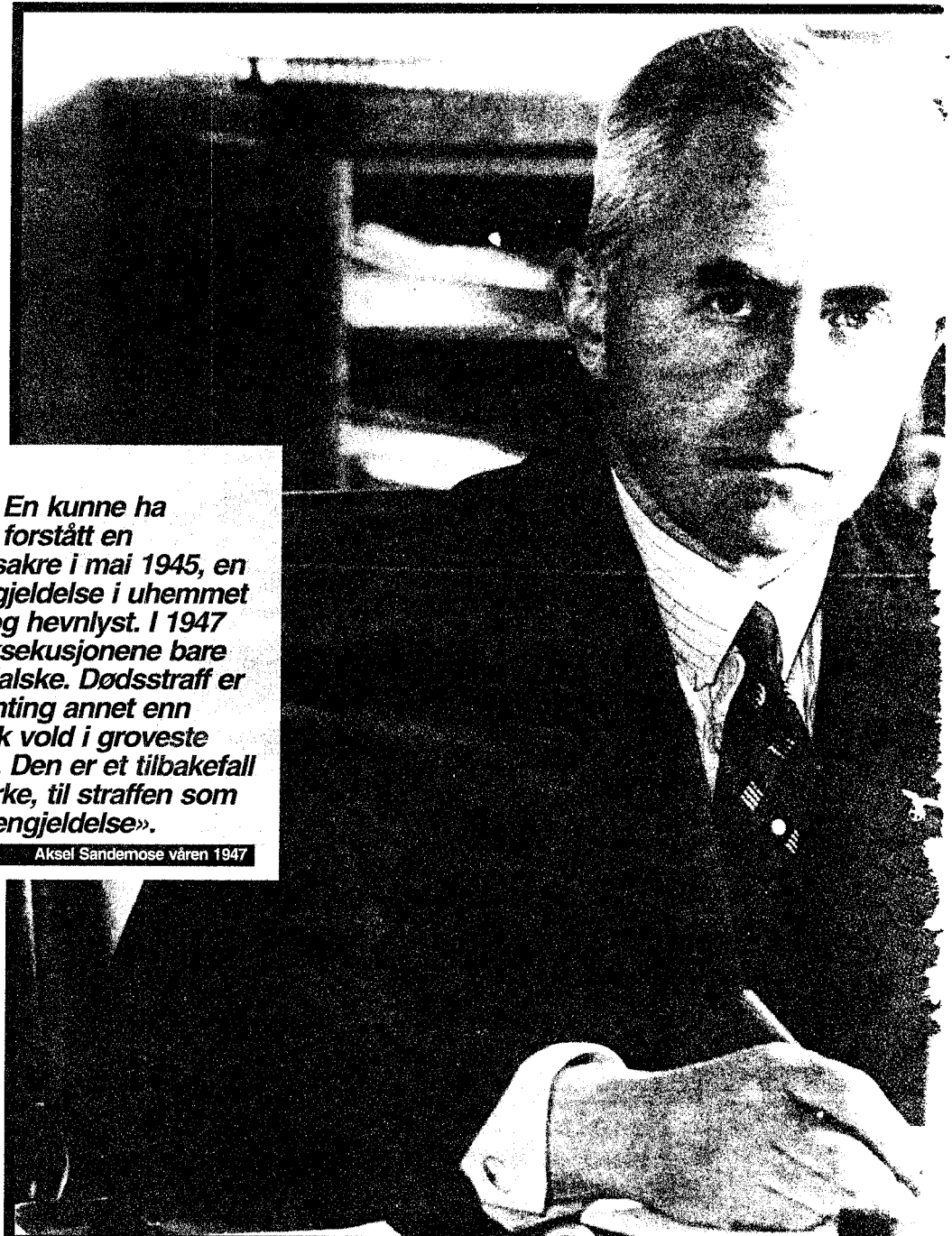
Så ble det altså siste gang vi så hverandre denne søndag. I disse siste timer tenker jeg på deg og all din kjærlighet og godhet og oppmuntring gjennom hele den lange fengselstiden. Jeg kan ikke få takket deg nok!

Når jeg tenker tilbake på hele livet og især på tiden i Trondheim, så føler jeg meg igrunnen tilfreds og glad – for det var skjønt å leve.

Du må hilse alle – Ingrid, Inge og

” En kunne ha forstått en massakre i mai 1945, en gjengjeldelse i uhemmet hat og hevnløst. I 1947 er eksekusjonene bare bestialske. Dødsstraff er ingenting annet enn fysisk vold i groveste form. Den er et tilbakefall i mørke, til straffen som rå gjengjeldelse».

Aksel Sandemose våren 1947

50 år siden siste

HENRETTET: Ragnar Skancke, NTH-professor og pionér innen radarforskningen, var den siste nordmann

30 Quisling-tilhengere ble dømt til døden –
Quisling og 25 ble henrettet. Ragnar
Sigvald Skancke var den siste som møtte
døden på Akershus festning.

dokument

QUISLING

Rolf, Lalla, Ole Jacob og takke for
alt. Og en særlig hilsen til Erling.

Jeg tror at historiens dom vil bli en
annen enn samtidens. Jeg har fulgt
min overbevisning og jeg vilde det
gode – det vet du. En gang skal vi jo
alle dø – og jeg tar det med ro for
kanskje er det allikevel det beste.
Jeg har det håp at det må bli til det
gode – at jeg kanskje kan bli den
siste som må gå i døden på denne
måte. Så har det ikke vært forgie-
ves.

Jeg ønsker deg alt godt i fremti-
den og Gud være med deg.

En siste hilsen fra din hengivne
Ragnar

PS. Hils fru Kufaa og si henne
hjertelig takk!»

Skancke og Viljam
Hagelin var de enes-
te av Quislings mi-
nister som møtte
døden foran gevær-
munningene. Og i
ettertid kan det virke
som vilkårlighet og
flaks avgjorde hvem
som fikk leve, og
hvem som måtte dø.

Quislings stedfor-
treder og innenriks-
minister, bergens-
seren Albert Viljam
Hagelin, bodde i
Tyskland i mange år før krigen, hvor
han ble utdannet både til operasjoner
og arkitekt. Under en ferie i Norge i 1936
oppsokte han Quisling, og Hagelin regis-
serte NS-førerens skjebnesvangre besøk
i Berlin i 1939.

Rådgiver

Hagelin sørget for at Quisling fikk
foretrede for Hitler, og Hagelin var en
dyktig tolk og en svært pådrivende
rådgiver. Han var sentral i isceneset-
telsen av Quislings kupp 9. april 1940, og
det var den beregnende Hagelin som
kjørte løpet for Quisling i denne kritiske
tiden.

Våren 1946 ble han skutt på Akershus.
Justisminister Sverre Parelius Riis-
næs unngikk eksekusjonspelotongen ved
å bli erklært sinnssyk. Mange mener at
han lurte boddelen ved å spille gal.

Politiminister Jonas Lie døde, beleiret
på Skallum gård, i maidagene i 1945.
NS-partiets ideolog, generalsekretær,
parti- og kulturminister Rolf Jørgen
Fuglesang, unnslopp for eksempel døds-
dom med fire mot tre stemmer i lag-
mannsretten. Livstidsdommen ble stad-
festet av Høyesterett, og Fuglesang
slapp ut i 1956.

Den siste som ble løslatt, var godseler
Axel Stang i 1957. Han var idrettsminister
i Quisling-regjeringen.

Mange NS-folk i fremtredende still-
inger berget seg også, fordi dødsstraf-
fen først og fremst rammet dem som
hadde gjort seg skyldig i mishandling
og drap. Ukjente landssvikere, ofte
svært unge menn, måtte bote med livet.
Men flere dødsdømte slapp unna etter
hvert som folkemeningen snudde da
krigen kom på avstand.

Ingen regler

Sommeren 1945 hastet det med å få
regler for fullbyrdelse av dødsstraff, og

den 27. juli kom det en kongelig resolus-
sjon om gjennomføring av henrettelser
som ble sendt fra Justisdepartementet
gjennom fengselsstyret til landets
politimestere. Politimester Kristian
Welhaven i Oslo fikk i oppdrag å finne
et høvelig rettersted i hovedstaden og
innrette det etter de nye regler om
fullbyrdelse av dødsstraff. Han fant
frem til en bortgjemt plass i skyggen
av det gamle krutthuset på Akershus
festning.

Politimesteren konstruerte personlig
et oppbygg av sandsekker og treveg-
ger mot krutthusetmuren, til daglig
kamouflert som et redskapsskur. Når
døren ble åpnet, kom det til syne en
pæl med remmer til å spenne fast
offeret.

Dødsdommene ble fullbyrdet på
Akershus festning i Oslo, Bergenhus
festning i Bergen og Kristiansten fest-
ning i Trondheim tidlig på morgen-
kvisten.

I løpet av perioden 1945 til 1948 på-

gikk flere kampan-
jer for å redde de
dødsdømte. Døds-
straffdebatten raste
i samfunnet. Men
flertallet på Stortinget
var ubøvelig.

I 1945 hadde det
norske rettsvesen et
presserende behov
for å gjennomføre
en del straffesaker
som kunne gi ret-
ningslinjer for den
ovrigt rettsprosessen.
I Oslo ble stats-

HOS HITLER: Quislings møte med Hitler i
1939 skjerpet den tyske Forerens appetitt på
Norge, som kulminerte med det tyske over-
fallet på Norge. Foto: NTB

politimannen Rei-
dar Haaland valgt ut som prøvesak
allerede sensommeren 1945 sammen
med Hans Birger Egeberg i Trond-
heim, som var medlem av Rinnan-
banden. Forsvareren i Haaland-pro-
sessen mente at saken måtte avvises
på grunn av at den provisoriske anord-
ning var grunnlovsstridig. Høyesterett
var uenig.

10. august 1945 ble Egeberg dømt til
livsvarig fengsel. Høyesterett var ikke
enig og domte ham til døden. Søknad
om benådning ble avslått i statsråd, og
han ble skutt på Kristiansten festning i
Trondheim kl. 06.00 4. oktober 1945.

1947 ble et rekordår for henrettelser.
Til sammen 22 nordmenn og tyskere
ble skutt i løpet av dette året. Kongen
var heller ikke innstilt på benådning.
Den 73-årige Haakon VII viste seg som
en monark av den gamle, strenge sko-
len, nådelos mot ulydige undersåtter.
Statsminister Einar Gerhardsen fikk
prove hva det er å avvise gratende
medlemmer av en dødsdoms familie.
Han syntes dette var «noe av det tyng-
ste og vondeste» han hadde vært med
på.

NRK1 Redaksjon 21 kl. 21.15

JOHN MIDTBØ

John Midtbø er
pensjonert bedrifts-
rådgiver og frilans-
journalist. Han har
tidligere skrevet i
VG om henrettelse-
ne av Quisling, Rin-
nan og Gestapo-
sjefen Fehmer – og
om Fehmers venn-
inne, motstands-
kvinnen Anne-Ma-
rie Breiten.

henrettelse

som ble henrettet.

Foto: NTB